

МІСЦЕ, РОЛЬ І ВЗАЄМОДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

THE PLACE, ROLE, AND INTERACTION OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE IN THE SYSTEM OF SUBJECTS AGAINST DOMESTIC VIOLENCE

Саббатовський В.Ю., ад'юнкт

Харківський національний університет внутрішніх справ

У статті розглянуто сутність та особливості домашнього насильства, схарактеризовано систему взаємодії суб'єктів, які уповноважені здійснювати заходи щодо протидії домашньому насильству. Окреслено засади, на яких базується діяльність суб'єктів протидії насильству. Проаналізовано основні завдання, що постають у процесі протидії домашньому насильству, описано ряд дій, що здійснюють уповноважені суб'єкти Національної поліції задля виконання даних завдань. Установлено, що в системі протидії домашньому насильству Національна поліція України займає одну з ключових позицій. Вона виступає як публічний орган влади, який має реалізовувати спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству, використовуючи, за необхідності, різноманітні заходи адміністративного примусу відносно кривдників.

У результаті дослідження виявлено, що домашнє насильство стосується усіх соціальних груп, не зважаючи на рівень доходів, освіту, становище у суспільстві та інших факторів. Отож, явищу домашнього насильства та його протидії приділяють увагу не тільки правоохоронні органи, а й вчені, психологи, педагоги та уповноважені владні органи, такі як Міністерство соціальної політики, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, державні адміністрації та виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних рад, загальні служби підтримки постраждалих осіб, спеціалізовані служби.

Особливу увагу приділено дослідженню повноважень, що покладено на відповідні підрозділи органів Національної поліції відповідно до закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Підсумовано, що поліцейські здійснюють свої повноваження, спираючись на міжнародні стандарти реагування правоохоронних органів на випадки домашнього насильства.

Ключові слова: Національна поліція, домашнє насильство, протидія домашньому насильству, підрозділи Національної поліції, завдання та обов'язки, суб'єкти.

The article examines the definition and features of domestic violence, describes the system of interaction of subjects authorized to take measures to prevent and combat domestic violence. The principles on which the activities of the entities to prevent and counter violence are based are outlined. The main tasks that arise in the process of preventing and countering violence are analyzed, and a number of actions carried out by authorized subjects to fulfill these tasks are described. It was established that the National Police of Ukraine occupies one of the key positions in the system of combating domestic violence. It acts as a public authority that must implement special measures to prevent and counter domestic violence, using, if necessary, various measures of administrative coercion against offenders.

As a result of the research, it was found that violence affects all social groups, regardless of income level, education, position in society and other factors. Therefore, not only law enforcement agencies pay attention to the phenomenon of domestic violence and its countermeasures, but also scientists, psychologists, teachers and authorized authorities such as the Ministry of Social Policy, local state administrations, local self-government bodies, state administrations and executive bodies of rural, settlement, city, district councils, general support services for victims, specialized services.

Special attention is paid to the investigation of the powers assigned to the relevant units of the National Police, in accordance with the law "On Prevention and Counteraction of Domestic Violence". It was concluded that police officers exercise their powers based on international standards of response of law enforcement agencies to cases of domestic violence.

Key words: National Police, domestic violence, combating domestic violence, units of the National Police, tasks and duties, subjects.

Постановка проблеми. Останнім часом в Україні все частіше серед населення постає проблема домашнього насильства, як одного із найгірших явищ у соціумі. У нашій державі діє розгорнута соціальна кампанія, покликана висвітлювати існуючу проблему, державні структури плідно та тривало співпрацюють із органами місцевої влади та іншими уповноваженими владними суб'єктами щодо протидії домашньому насильству. Важливу роль у такій співпраці відіграє Національна поліція України, до обов'язків якої входить здійснення комплексу превентивних заходів. Тому актуальності набуває вивчення теоретично-наукових аспектів взаємодії Національної поліції з іншими владними суб'єктами у питанні протидії домашньому насильству.

Мета написання статті. Стаття присвячена дослідженню ролі, місця особливостей та форм взаємодії Національної поліції України з іншими владними суб'єктами та громадськістю щодо протидії домашньому насильству.

Стан дослідження проблеми. Значний доробок у дослідження проблематики домашнього насильства та його попередження внесли А. Блага, В. Брижик, А. Волощук, О. Горбова, Б. Головін, О. Кочемирівська, Л. Крижана, Ю. Лисюк, О. Мартиненко та ін. Питання функціонування підрозділів Національної поліції, механізми їх взаємодії з органами державної влади та місцевого самоврядування, громадськістю були предметом наукових досліджень О. Безпалової, М. Бліхар, С. Васюк, С. Вітвіцького, О. Джафарової, О. Джузі, М. Кова-

ліва, Я. Когута, Т. Коломоець, А. Комзюка, О. Кройтора, О. Кузьменко, Я. Лакійчук, С. Медведенка, О. Панової, В. Фелика, Ю. Хатнюка та ін.

Виклад основного матеріалу. Під домашнім насильством прийнято розуміти форму насильства, найбільш приховану, найчастіше не усвідомлювану ні з боку постраждалого, ні з боку влади та населення. Проте, домашнє насильство провокує низку негативних явищ у суспільстві. Воно може існувати в усіх соціальних групах, не зважаючи на рівень доходів, освіту, становище у суспільстві, класові, культурні, релігійні та соціо-економічні аспекти [8, с. 6].

Відтак, увагу такого актуального на сьогоднішній день проблемного явища, як домашнє насильство, приділяють не тільки правоохоронні органи, а й інші владні суб'єкти, вповноважені протидіяти йому.

Діяльність суб'єктів, що спрямована на протидію будь-якому насильству, базується на наступних засадах:

– гарантування безпеки та основних прав і свобод людини та громадянина, таких як права на життя, свободу та особисту недоторканність, що спирається на практику Європейського суду з прав людини;

– врахування належним чином явища насильства при здійсненні заходів у сфері протидії домашньому насильству;

– визнання насильства як явища суспільної небезпеки та його неприпустимості;

– дотримання у заходів із протидії насильству принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок

і чоловіків, враховуючи, що насильство зачіпає, зокрема жінок і чоловіків, дітей і дорослих;

- визнання соціальної небезпеки насильства та нетерпимість до всіх його проявів;

- додержання конфіденційності інформації відносно постраждалих та людей, що стали інформаторами щодо вчинення акту насильства;

- звернення уваги на особливі потреби та інтереси постраждалих від насильства, зокрема громадян, що мають інвалідність, вагітних жінок, дітей, недієздатних громадян, людей похилого віку тощо;

- ефективна взаємодія суб'єктів влади з громадськістю, міжнародними організаціями, ЗМІ, іншими зацікавленими сторонами (як фізичними, так і юридичними) [3, с. 2].

Необхідно виокремити завдання, які покладаються на відповідні органи, мета яких полягає у запобіганні насильству:

- визначити стан, причини та передумови поширення насильства;

- підвищувати рівень поінформованості громадян відносно форм, проявів, причин та наслідків насильства;

- сприяти розуміння серед суспільства природи насильства;

- викоринювати дискримінаційні уявлення щодо соціальної ролі та обов'язків жінок і чоловіків, загальних звичаїв і традицій, що стосуються цих уявлень;

- заохочувати всі прошарки суспільства всіляко сприяти запобіганню насильству.

Суб'єкти протидії насильству задля виконання перерахованих завдань, мають:

- реалізовувати державну політику щодо протидії насильству;

- проводити роботи з прийому заяв та повідомлень щодо випадків насильства;

- вживати заходи з метою припинення насильства;

- надавати допомогу постраждалим від насильства громадянам;

- інформувати постраждалих громадян щодо їх прав та соціальних послуг, якими вони можуть користуватися;

- визначити потреби в питаннях утворення спеціальних служб, які надають підтримку постраждалим особам, та забезпечувати їх ефективне функціонування, контролюючи їхню діяльність;

- збирати, аналізувати та поширювати інформацію про насильство відповідно до законодавства [9, с. 2].

Варто звернути увагу на постанову Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 року № 658 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» (далі – Порядок) [6] (рис. 1).

У положеннях Порядку вказана відповідна інформація щодо механізму взаємодії між собою владних суб'єктів з метою швидкої та ефективної реакції на випадки насильства, надання відповідної допомоги і протекції особам, що постраждали, забезпечення відшкодування заподіяної шкоди, належного розслідування фактів насильства та притягнення кривдників до передбаченої законом відповідальності.

Фахівцям, що впроваджують Типову програму для кривдників [10], важливо знати та розуміти алгоритм взаємодії суб'єктів та їх повноваження у роботі з випадками домашнього насильства (рис. 2).

Так, у боротьбі зі злочинністю беруть участь представницькі органи, органи державного управління, органи юстиції та прокуратури. Однак більшість складових їх діяльності відбувається в контексті вирішення інших завдань. Лише окрема частина цих суб'єктів наділяється конкретно визначеними повноваженнями впливу на злочинні елементи, реалізуючи відповідні методи, інформаційне, кадрове, ресурсне та інше забезпечення [1, с. 158].

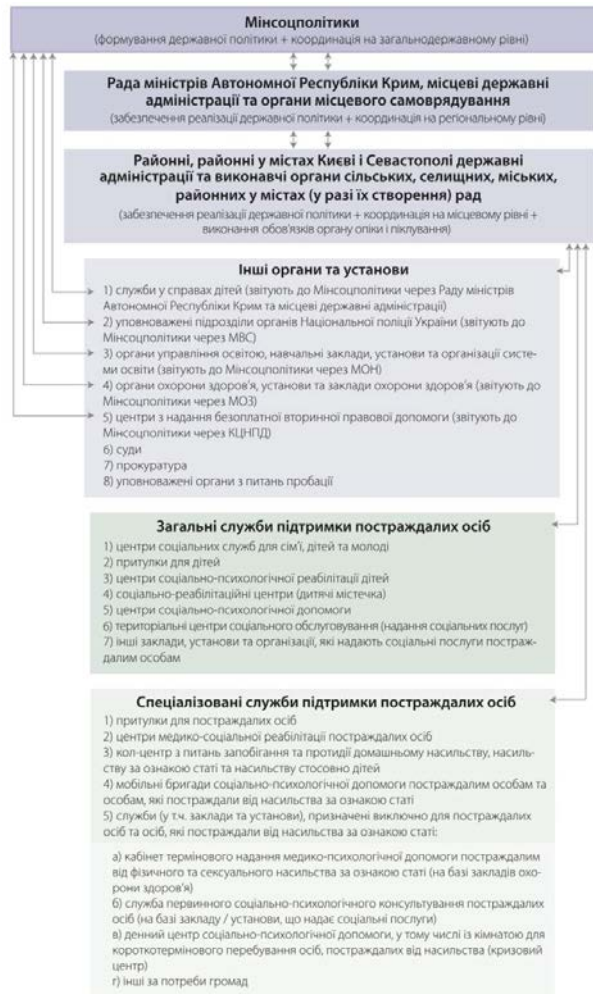

Рис. 1. Суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству [8, с. 36]

Рис. 2. Міжвідомча взаємодія між суб'єктами в разі звертання постраждалого громадянина за допомогою [8, с. 38]

До таких суб'єктів, зокрема, належить Національна поліція України – центральний орган управління, що служить суспільству шляхом забезпечення захисту прав і свобод людини, боротьби зі злочинністю та підтримання громадської безпеки і порядку [7].

До основних напрямів діяльності Національної поліції у боротьбі зі злочинністю належать: виявлення, усунення або викоринення причин, видів злочинів та умов, що призводять до вчинення злочинів; підвищення ризику злочинності в популяції факторів і зниження цього ризику громадян, чия поведінка свідчить про реальність скоєних ними злочинів, і стимулюючий і коригувальний вплив на них, а при необхідності і на їх оточення.

Систему законодавства у сфері протидії домашньому насильству, як і систему законодавства у сфері будь-якого правового регулювання, складають нормативно-правові акти. Ці нормативно-правові акти є офіційними письмовими документами, прийнятими уповноваженими суб'єктами у встановленій формі за законом і відповідно до правових положень. Процедури, передбачені законом для регулювання суспільних відносин, містять правові норми, є об'єктивними та розрахованими на багаторазове застосування [2, с. 314].

Отже, правовою основою діяльності Національної поліції у цій сфері є нормативно-правовий акт у сфері протидії домашньому насильству – формальний результат волевиявлення суб'єкта у сфері протидії домашньому насильству [9, с. 318].

Повноваження уповноважених підрозділів Національної поліції, що мають на меті протидіяти домашньому насильству, включають наступні обов'язки:

- виявляти випадки домашнього насильства та оперативно реагувати на них;
- приймати та розглядати заяви і повідомлення про випадки насильства в родині, включно з повідомленнями, що поступають до кол-центрів з питань протидії насильству в сім'ї, гендерно обумовленому насильству та насильству над дітьми, вжиття заходів щодо протидії такому насильству, надання допомоги з урахуванням соціальної політики України;
- інформувати жертв насильства про їхні права, заходи та соціальні послуги, що їм доступні;
- видавати екстрені приписи щодо порушників;
- вести правопорушників на профілактичних обліках та проводити з ними профілактичну роботу;
- контролювати виконання правопорушниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії;
- анулювати дозволи на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у випадку скоєння ними домашнього насильства, а також вилучення зброї і боєприпасів у встановленому порядку;
- взаємодіяти з іншими владними суб'єктами, які вповноважені діяти з метою протидії домашньому насильству;
- здійснення звітування до Міністерства соціальної політики України щодо результатів виконання повноважень у заданому напрямку [1].

Зазначимо, що підрозділи органів Національної поліції України здійснюють свої повноваження у даній сфері, враховуючи міжнародні стандарти реагування правоохоронних структур на факти домашнього насильства та проведення оцінки ризиків.

Мороз О. Б. [8] до уповноважених підрозділів органів відносить:

- дільничні офіцери поліції та поліцейські офіцери громади;
- поліцейські ювенальної превенції;
- підрозділи патрульної поліції та групи реагування патрульної поліції;
- сектори протидії домашнього насильства та мобільні групи реагування;
- підрозділи слідства.

Одним із головних напрямів діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громади є протидія домашньому насильству шляхом виявлення осіб, що схильні до домашнього насильства, та безпосередньо вживання попереджувальних заходів, що передбачені законом. У випадку виявлення домашнього насильства офіцери мають застосовувати всі можливі заходи, щоб надати невідкладну (наприклад медичну) допомогу постраждалим особам. У разі виявлення актів домашнього насильства дільничним офіцерам поліції дозволяється застосовувати не лише запобіжні, а й примусові заходи.

Підрозділи ювенальної превенції мають наступні повноваження:

- інформувати відповідні місцеві органи державної влади щодо невиконання батьками або іншими особами своїх обов'язків відносно дітей, випадків жорстокого ставлення чи вчинення домашнього насильства;

- виявляти та своєчасно реагувати на факти домашнього насильства;

- вживати заходи по взяттю на профілактичний облік та проводити профілактичні роботи з дітьми-кривдниками;

- інформувати постраждалих громадян щодо їх прав та соціальних послуг, якими ті можуть користатися;

- взаємодіяти з іншими суб'єктами протидії домашньому насильству здійснювати повноваження з метою запобігання домашнього насильства у рамках законодавства.

Головне завдання патрульної поліції та груп реагування патрульної поліції полягає у швидкому реагуванні на заяви та повідомлення щодо випадків домашнього насильства, що поступають на гарячу лінію за викликом «102». По прибуттю на місце виклику патрульна поліція має встановити особу, що здійснювала виклик, особу кривдника, опитати свідків (якщо такі є), та встановити обставини, важливі для прийняття відповідного рішення. У разі виявлення адміністративного правопорушення, пов'язаним із домашнім насильством, поліцейські мають скласти протокол та передати його в територіальний підрозділ поліції або в місцевий суд на розгляд.

Підрозділи слідства та діяння приймають активну участь у захисті громадян від кримінальних правопорушень та захисті їх прав, а саме:

- розглядають заяви та повідомлення про випадки кримінального правопорушення;

- вносять відповідні відомості щодо випадків учинення кримінального правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань;

- проводять всебічне неупереджене досудове розслідування таких порушень;

- забезпечують реалізацію всіх без винятку прав та інтересів усім учасникам кримінального провадження;

- уживають заходи по забезпеченню відшкодування у разі кримінального правопорушення.

Основні завдання мобільної групи реагування полягають у тому, щоб:

- своєчасно реагувати на факти щодо домашнього насильства;

- приймати заяви та повідомлення від постраждалих про випадки правопорушення, пов'язані з домашнім насильством;

- уживати заходу по припиненню домашнього насильства та надавати необхідну допомогу постраждалим громадянам;

- складати протоколи про адміністративні правопорушення та здійснювати передбачені законом провадження про адміністративні правопорушення.

Важливо зазначити, що працівники поліції мають право проникати до житла конкретної особи, не маючи офіційного дозволу від суду в разі, якщо випадок є невідкладним та загрожує життю чи здоров'ю постраждалих громадян [8].

Отже, у процесі протидії домашньому насильству діяння підрозділів органів Національної поліції України мають ключове значення, позаяк саме на цю інституцію покладають обов'язки безпосереднього здійснення комплексу попереджувальних (превентивних) і припинювальних заходів.

Висновки. Можна підсумувати, що у сфері протидії домашньому насильству Національна поліція України відіграє ключову роль, взаємодіючи із іншими владними суб'єктами, зокрема спеціально уповноваженими органами у даній сфері протидії, іншими органами та установами, на які покладено функції по здійсненню превентивних заходів, загальними та спеціальними службами підтримки постраждалих громадян та, безпосередньо, громадянами України. Важливими суб'єктами протидії домашньому насильству являються уповноважені підрозділи органів Національної поліції. Вони, відповідно до законів України та міжнародним стандартам протидії домашньому насильству, здійснюють свою діяльність із притаманними лише їм специфічними обов'язками та завданнями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біленко П. Уповноважені органи Національної поліції України як суб'єкти запобігання та протидії домашньому насильству. *Кримінологія*. 2019. № 10. С. 157–161.
2. Вітвіцький С., Тулінов В., Мердова О. Поліцейська діяльність: підручник.; за заг. ред. проф. С. Вітвіцького. Київ: ВД Дакор, 2021. 372 с.
3. Зубицька І. Запобігання та протидія домашньому насильству: міжнародні стандарти, європейський досвід, національні перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021, № 4. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-4/113>
3. Мороз О., Хатнюк Ю. Роль органів національної поліції в запобіганні та протидії домашньому насильству. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/58451/1/297173-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-685817-1-10-20240121.pdf>
4. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
5. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі: Постанова Кабінету міністрів України від 22.08.2018 № 658. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text>
6. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
7. Степанюк О., Мельниченко О. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують типову програму для кривдників: теоретична частина. Київ, 2020. 316 с.
8. Сукмановська Л. Суб'єкти застосування спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству в Україні. *Юридичний науковий журнал*. 2023. № 10. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-10/104>
9. Про затвердження Типової програми для кривдників. Із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства соціальної політики № 588 від 13.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1222-18#Text>